

Fašizem v osrčju Nemčije

Nova ideja Evrope

V prispevku bom orisal ključne težnje vzpona fašizma v Nemčiji, ki ni več zgolj stvar skinheadov in nacionalistične stranke NDP (*Nationaldemokratische Partei Deutschlands*), temveč se seli v samo osrčje uradnega političnega diskurza. Poglejmo поблиže. Poleg neoliberalne ofenzive, ki so jo začeli pred desetletjem socialni demokrati s Schröderjem na čelu, imamo danes na delu še drugo tendenco, ki obračunava s staro liberalno tradicijo, ki je bila nekoč ponos Nemčije, to je z razsvetljensko tradicijo Evrope. Po samomoru socialne demokracije, ki je betoniral vzpon neoliberalizma, je zdaj prišel na vrsto še obračun s tradicijo tolerance in multikulturalizma, kulturne pestrosti in raznovrstnosti. Vse opevane svetinje evropske tradicije, razsvetljenske ideje napredka in medkulturnega dialoga so bile končno pregnane s prestola evrokracije. *Rumene zvezde na modrem nebu Evropske unije so začele ugašati druga za drugo*. In to v Berlinu, kjer se dviga nov zid središča in periferije nove Evrope.

Sarrazinov literarni puč oziroma vrnitev starega fašizma

Thillo Sarrazin je bil dolgoletni član nemške Zvezne Banke in je še vedno član socialdemokratov Tretje Poti. Poleti 2010 je izdal knjigo *Nemčija odpravlja samo sebe (Deutschland schafft sich ab)*, ki se je v izjemno kratkem času prodala v več kot 1,3 milijona izvodov. Knjiga je postala uspešnica, *best-seller* leta, ki je poleg prodaje povzročil pravi stampedo v politiki, medijih, na ulicah, povsod se je govorilo zgolj o tej Sarrazinovi knjigi. Sama teoretska sporočilnost knjige je nična, saj gre za kvaziznanstveno analizo statističnih podatkov, ki poskuša dokazati, da je nemški šolski sistem v krizi in da so za to seveda krivi tujci, imigranti. Predvsem muslimani, Turki in Arabci, ki vztrajno znižujejo tako šolske rezultate kot inteligentnost nemške populacije. S svojo genetsko teorijo, ki meji na *evgeniko*, tako »dokazuje«, da 80 odstotkov mladih muslimank ostane pokritih s feredžo. Visoka nataliteta muslimanov naj bi ogrožala prave Nemce.

Muslimani se naj ne bi mogli dobro integrirati v družbo, zato se knjiga ne more skleniti z ravno pozitivnim sklepom o usodi imigrantov. Če knjiga ne bi imela tako velike učinka, bi jo zlahka zalučali v straniščno školjko, a ignorirati tovrsten problem in takšne reakcije, bi bilo lahko tudi usodno za antifašistično organiziranje. Prav tako ne preseneča dejstvo, da so nedavno v nemški vladi pohiteli z organizacijo kampanje o potencialni nevarnosti islama. Z njo so hoteli pozvati muslimanske družine, naj prijavijo svoje otroke ali sorodnike, ki se vedejo sumljivo. Na plakate so nameravali natisniti tudi SOS telefon, kamor bi jih lahko anonimno prijavili (»islamske skrajneže«). Načrti o kampanji so prišli k sreči v javnost pred samim začetkom akcije, saj so se vse kulturne in islamske organizacije ogradile od takšne stigmatizacijske kampanje, ki izjemno spominja na tiste z Davidovo zvezdo izpred 80 let.

Nedolgo za uradnim izidom knjige je tezo za tezo izpodbil priznani sociolog Armin Nassehi, ki je pokazal, da so podobne študije že pred desetletji izpodbili ameriški sociologi. V eni prvih javnih razprav v Münchnu, v hramu kulture Hiši literature, sta soočila svoje argumente Sarazzin in Nassehi. Izobrazena publika – srednji razred – je s svojim vreščanjem preprečila protiargumente Nassehija. Dialog ni bil več potreben, zmagala je moč. Tudi zato imenujem ta primer *literarni puč*; takšni dogodki so se nekoč odvijali v pivnicah ali vojašnicah, danes pač v kulturnih hramih. Sarazzinove teze so pozdravili nekateri politiki iz socialne demokracije in iz vrst krščanskih demokratov (a ne vsi), zlasti pa republikanci in NDP, prava nacistična stranka v Nemčiji. Kot so rekli, so njihove teze zdaj končno znanstveno argumentirane. Sarazzina je podprl tudi filozof Peter Sloterdijk, hkrati pa je poudaril še nekaj neoliberalnih tez, ki pravijo, da mora socialna država podpirati zgolj tiste, ki zaslužijo veliko denarja. Če bi bile decembra 2010 volitve, bi vrli državljan Sarazzin dobil okoli 20 odstotkov glasov – podpirali bi ga glasovi iz prav vseh uradnih strank. No, medtem je Sarazzin že izgubil svojo položaj v nemški Zvezni Banki (lahko le spekuliramo, da v času ekonomske krize zaupanje investitorjev v Evropsko unijo še bolj pada), ostal pa je član socialnih demokratov. Seveda je v javni polemiki prišlo do ostrih delitev na tiste, ki Sarazzina podpirajo in tiste, ki mu nasprotujejo, a kakšnih posebnih političnih odgovorov vendarle ni bilo. Stari Habermas je na primer zapisal, da danes manjka pravo politično vodstvo, ki bi povrnilo zaupanje v institucije in demokracijo ter zmanjšalo strah pred migranti. Kliče torej po bolj razsvetljeni eliti. Temu se pridružujejo tudi drugi liberalni zagovori razsvetljenske dediščine Evrope, ki skušajo braniti posameznika in toleranco do vseh. A proti staremu fašizmu nove desnice se ne moreš boriti zgolj v imenu Tolerance.

Stara desnica, novi fašizem

Temu staremu fašizmu nove desnice v Nemčiji je na pomoč priskočil novi fašizem stare desnice. Med drugim je član krščanskih demokratov izjavil *à la Žižek: multikulturalizem=mrtev*. Ta stavek je potrdila tudi Merklova. A tega ne smemo prebrati preveč dobesedno in biti veseli smrti multikulturalizma. Ta ničelna točka, sklep konca Zgodovine namreč gradi kulturno in ideološko homogenost nemške nacije – v zasedi namreč čaka nacionalna substanca. Ne gre torej za rokovanje s praznino, ki bi končno odprla politični prostor, temveč je bil v istem trenutku ta prostor že prešit z nacionalno substanco. Vendar ta novi fašizem ni zgolj domena krščanskih demokratov, v zadnjih letih je opaziti čedalje večji trend *iskanja Nove Nemčije, neoliberalne Nemčije*, z vrsto umetniških razstav in raziskav o nemškosti. Prav tako ne smemo prezreti, da je svetovno prvenstvo v nogometu leta 2006 prvič po drugi svetovni vojni ne le spodbudilo globo-

ka patriotska čustva (»Ponosen, ker sem Nемеc.«), temveč so prvič po dolgem času množično zaplapolale nemške zastave. In da ne bo pomote, na številnih balkonih so nato tudi ostale in plapolale še dolgo, tudi v Berlinu.

Poglejmo si še nekaj zanimivih prijemov stare desnice, ki se kažejo pri vprašanju migracij. Kriteriji za pridobivanje statusa begunca, dovoljenj za delo in bivanje, integracija migrantov in njihovi socialni pogoji za preživetje postajajo po vsej Evropi vse težavnejši in v tem Nemčija ni nikakršna izjema. Prevladovati je začela oznaka *Leitkultur* – večinska kultura, liberalna država naj bi zagotovila integracijo in ohranitev večinske kulture. Poleg jezika in sprejetja nemške ustave morajo migranti sprejeti tudi delovne in življenjske navade, asimilirati nemške vrednote: skratka, postati morajo Nemci oziroma bolj nemški od Nemcev. Integracija sledi etničnemu razumevanju liberalne države. Poleg dobrega znanja nemščine ob prihodu v Nemčijo morajo novodošli migranti slediti integracijskim tečajem, ki so neoliberalna ideologija v čistem. Vsaka zvezna država ima seveda lokalne specifičnosti. Tako v konservativni Baden-Württemberg kot ključno točko imigracijskega testa postavijo odnos do homoseksualnosti; Zvezna država Hessen zahteva razsvetljen odnos do žensk. To je sicer vse lepo in prav, a kaj, ko bi na tem testu, če bi ga izpolnjeval iskreno, padel marsikateri Nемеc. Te iste konservativne stranke, ki poudarjajo razsvetljeni odnos do istospolnih in žensk, so v nedavni preteklosti nasprotovale istospolnim partnerstvom, prav tako pa so zagovarjale zelo tradicionalno idejo Družine. To zgolj pomeni, da niso venomer zgolj šovinistični Drugi (muslimani) tisti, ki so netolerantni in neliberalni. V tej delirantni klimi *antimuslimanstva* so v skupno politično koalicijo stopile različne liberalne sile, feministke in skrajno konservativne krščanske sile, vse seveda za obrambo svete Evrope. Obramba Modernega židovsko-krščanskega temelja Evrope, se pravi posebnega dela Evrope za posebne Evropejce! Simbol nošenja rute in razprave o njej so postale že kliše boja proti muslimanom. Kot da bi bilo nošenje rute edini znak nasilja nad ženskami, patriarhalnega gospostva. Instrumentalizacija feredže oziroma burke deluje kot projekcijski zaslon za kritiko nasilja nad ženskami in fobičnega zgražanja nad drugostjo Drugega. Ne gre toliko za to, da kritike ponekod niso upravičene, a spravljati pod isto oznako vse muslimane in jim predpisati način oblačenja, je prav tako izjemno nestrpno početje. Veliko žensk na Nizozemskem in v Franciji je zaradi teh razprav iz samega protesta začelo nositi rute. In lahko se vprašamo, ali bi bilo zatiranje žensk res konec, ko bi padla ruta? Ali ne bi mnoge teh žensk ostale zaprte doma? Veliko več kot razprave o ruti in izhodiščno stigmatiziranje muslimank kot zabutih in konservativnih, bi za emancipacijo žensk naredila priložnost zaposlitve. V obstoječem ozračju je vsak Arabec v Evropi avtomatično musliman in interpeliran v odgovarjanje na vprašanja o burki ali terorističnih napadih – kot da bi imeli vsi Arabci kaj skupnega s tem vprašanjem.

Tudi v tej razpravi liberalci zagovarjajo toleranco do vseh; kritična novinarka Caroline Emcke recimo izjemno dobro razstira tančico nošenja feredže in podpira obrambo svobode posameznika in sekularizacijo. Vendarle ti liberalni odgovori ne pokažejo na neko drugo zastiranje, ki je iz razprav izključeno. Kulturalizacija konfliktov premešča razredna vprašanja, ki so med krizo še kako pomembna, saj marginalizirani, zlasti migranti, postanejo lahka in prva tarča šovinističnih akcij. Nihče se ne sprašuje o zatonu socialne države ali pa še koreniteje o kapitalističnih protislovjih, ki podpirajo različne oblike eksploatacije in so vpeta v različne oblike dela. Zato tudi tako šibek odgovor na politično organiziranje različnih, vendar povezanih bojev v Nemčiji. Liberalci zgolj tarnajo o nespoštovanju vladavine zakona in krizi vrednot.

Kdo podpira fašizem?

V zadnjem desetletju se je v Nemčiji, pa tudi drugod po Evropi, uveljavil stereotip, da so za ostudne pojave neonacizma krivi *vzhodni Nemci*, ki naj ne bi opravili s svojo totalitarno preteklostjo in se ne znajo privaditi na nov način življenja. Poleg tega naj bi zgolj »butasti« delavski razred volil skrajno desnico. O tem, kdo je zakrivil veliko brezposelnost in vse hujšo eksploatacijo, se seveda molči. Kolonizacija z Zahoda. Nedavna, lahko bi rekli nevtralna študija *Ebert Friedrich Stiftung* z naslovom *Die Mitte in der Krise* (Sredina v krizi) je pokazala prav nasprotno. Ekstremna desničarska stališča, podobna Sarazzinovim in novemu fašizmu, imajo plodna tla v zahodni Nemčiji. Celoveč, na terenu se je izkazalo, da je prav v zahodni Nemčiji, v Porurju (Köln in okolica) izjemno razvejena in dobro organizirana neonacistična mreža, ki ima močno distribucijsko in finančno podporo. Študija prav tako kaže, da ekstremno desničarske ideje ne podpirajo zgolj brezposelni in delavski razred. Ravno nasprotno, trend v zadnjih letih se seli v sredino – srednji razred je tisti, ki v krizi največ izgublja in čigar strah spretno izkoriščajo zlasti politike desnega spektra. Ekstremna desnica že davno ni več tako marginalizirana in je presegla postavljene okvire in kliše, da njeno bazo sestavljajo neumni in zabiti delavci iz vzhodne Nemčije. Pomaknila ga je na zahod in v srednji razred, v nedrja uveljavljene politike ter celo v Nemško zvezno banko. Kakšne posebne mobilizacije v Nemčiji proti temu fašizmu ni bilo, čeprav obstajajo zelo pomembne manifestacije in organizacije proti shodom nacistov. Verjetno največja dogodka te nove politike sta bila gibanje za pravice beguncev in migrantov (pohod na Berlin) ter gibanje t. i. jeznih državljanov, ki so ustavili gradnjo nove železniške postaje v Stuttgartu. Čeprav je šlo v Stuttgartu v prvi vrsti za konservativno pobudo, je vendarle združila neanticipirano paleto skupin, ki je nato razpravljala tudi o drugih tematikah. Verjetno edine resnično aktivne skupine ostajajo zunajinstitucionalne politične grupacije, kot na primer AntiFa, antikapitalistični blok, a imajo majhen doseg, delajo izključno na regionalni ravni, hkrati pa med njimi ne obstaja trdnejša politična platforma. Presenetljivo je, da se v zvezi z neofašističnim vzponom ni dosti angažirala niti stranka *die Linke*, prav tako o tem ne govorijo veliko sindikati, kar vsekakor priča o poziciji znotraj historične krize in vloge Nemčije v evropski konjunkturi.

Sklep

Marsikdo, ki naivno polaga revolucionarne upe v reševanje krize, se lahko ugrizne v jezik. V centru Evrope pravzaprav ni bilo nikakršnega zasuka v levo, prav nasprotno, priča smo celi plejadi desničarskih pobud, ki se organizirajo na samem terenu, selijo pa se tudi v center političnih debat. V času velike gospodarske krize v 30. letih se je na vzhodnem obzorju svetlikal komunizem, bil je realna zgodovinska sila in tudi zato je bilo barbarstvo prisiljeno narediti sintezo med nacionalizmom in socializmom. Danes je drugače, saj vladajoči razred/ideologija izumlja drugačno formulo, drugo sintezo tj. sintezo med nacionalizmom in neoliberalizmom, ki dobiva formo nacionalliberalizma. Barske diskusije in cestne bande danes dobro uspevajo tudi znotraj predstavniške demokracije in njenih institucij. Časa za pesimizem ni, treba je zavihati rokave, misliti in organizirati tako antifašističen boj kot tistega uperjenega proti neoliberalnemu premagovanju krize. In alternativnih politik danes ni malo. Končno, lahko rečemo, tudi pri nas.